

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра загальної та практичної психології

Кваліфікаційна робота
(магістра)

з теми: **«ЯКІСТЬ ЖИТТЯ ЯК УМОВА САМОРЕАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ
ЖІНКИ В ПЕРІОД ЗРІЛОСТІ: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ
ВИМІР»**

Виконала: студентка 2 курсу
Ps1-M21z групи
спеціальності 053 Психологія
(заочна форма навчання)
Купець Любов Іванівна

Керівник:
Онуфрієва Ліана Анатоліївна,
доктор психологічних наук,
професор, завідувач кафедри
загальної та практичної психології

Рецензент:
Гончарук Наталія Миколаївна,
доктор психологічних наук,
доцент, доцент кафедри
загальної та практичної психології

Кам'янець-Подільський – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЯКОСТІ ЖИТТЯ ТА САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ЖІНКИ В ПЕРІОД ЗРІЛОСТІ: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВИМІР	8
1.1. Феномен якості життя особистості	8
1.2. Самореалізація сучасної жінки в період зрілості	19
Висновки до першого розділу	30
РОЗДІЛ 2. ОБГРУНТУВАННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ ЯК УМОВИ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ЖІНКИ В ПЕРІОД ЗРІЛОСТІ	31
2.1. Обґрунтування психологічних координат визначення якості життя та рівня самореалізації жінки в період зрілості.....	31
2.2. Процедура, методи та методики вивчення проблеми.....	37
Висновки до другого розділу	52
РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ВИВЧЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ ЯК УМОВИ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ЖІНКИ В ПЕРІОД ЗРІЛОСТІ	53
3.1. Діагностична констатація результатів дослідження.....	53
3.2. Емпіричні ознаки якості життя та самореалізаційних ресурсів жінок з різним соціальним статусом	71
Висновки до третього розділу	80
ВИСНОВКИ	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	84
ДОДАТКИ	91

ВСТУП

Актуальність теми. В сьогоденному світі під впливом економічної і соціальної кризи, високої захворюваності, негативних соціальних факторів, військових дій гостро постало питання щодо вивчення психологічних аспектів якості життя особистості. Також здійснення дослідження якості життя є важливим методом інтегральної оцінки основних аспектів життя людини на індивідуальному, груповому та популяційному рівнях, а також дозволяє вирішувати низку актуальних проблем в області охорони здоров'я та соціальної сфери. Тому вважаємо, що контекст науково-практичної розробки проблеми якості життя особистості є одним з пріоритетних напрямків як загальної психології, так і соціальної медицини, де гостро постають питання психологічної оцінки якості життя людини, її рівня ефективної самоактуалізації та розкриття власного потенціалу.

З огляду на те, що проблема якості життя є предметом дослідження в багатьох науках, саме в психології, феномен якості життя отримує статус методологічної інтерпретації з позиції самооцінки особистістю об'єктивних та суб'єктивних аспектів свого існування, де важливим є врахування його соціально-статусного та статево-вікового аспектів. Тому у цьому дослідженні особлива увага акцентується на психологічних аспектах якості життя жінок, які в силу певних соціально-сімейних відносин, а саме, – вони виховують дітей із особливими потребами, потребують психологічного супроводу щодо їх особистісної самореалізації.

Міра досліджуваності феномену якості життя знаходить відображення у соціально-психологічному вимірі самореалізації особистості із усією гамою специфічних особливостей прояву у віковому та гендерному діапазоні. Специфіка якості життя у соціально-психологічному вимірі самореалізації сучасної жінки в період зрілості, вміщує становлення індивідуальної, соціальної і гендерної ідентичності жінки, де по-особливому ставить акцент на специфіці переживання ними «потрійної кризи» у зрілому віці та змінах у соціально-професійному, сімейному та інтимному житті. Зазначено, що

центральна зміна ролей пов'язана із народженням дитини та доглядом за нею, а також наголошено, що народження неповноцінної (хворої) дитини докорінно руйнує систему материнської ідентифікації і призводить до розпаду еґо-ідентичності. Тому контекст збереження повноцінного існування жінки, яка народила неповноцінну (хвору) дитину, потребує знаходження продуктивних шляхів її особистісної самореалізації, які б забезпечили її якість життя.

Об'єктом дослідження є якість життя особистості.

Предмет дослідження – якість життя як умова самореалізації жінок пізньої зрілості з різним соціальним статусом.

Мета дослідження полягає в теоретичному та емпіричному обґрунтуванні якості життя як умови самореалізації жінок пізньої зрілості з різним соціальним статусом (жінки, які виховують здорових дітей та жінки, які виховують дітей з особливими потребами).

Відповідно до мети в дослідженні поставлено такі основні **завдання**:

1. Провести теоретико-методологічний аналіз проблеми якості життя та самореалізації жінки в період зрілості.
2. Обґрунтувати психологічні координати визначення якості життя та рівня самореалізації жінки в період зрілості з різним соціальним статусом (жінки, які виховують здорових дітей та жінки, які виховують дітей з особливими потребами).
3. Розробити і реалізувати програму емпірико-діагностичного вивчення якості життя як умови самореалізації жінки в період зрілості з різним соціальним статусом.
4. З'ясувати відмінності якості життя як умови самореалізації жінки в період зрілості з різним соціальним статусом та визначити базові емпіричні ознаки соціально-адаптаційних ресурсів.

Методи дослідження. Для реалізації поставлених завдань було використано такі *методи* дослідження: *теоретичні* (аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, узагальнення, систематизація наукової

літератури); *емпіричні* (тестування із застосуванням: методики оцінки індивідуальної якості життя І. Міщенко; методики виявлення домінуючого інстинкту В. Гарбузова, шкали безнадійності Бека, опитувальник діагностики самоактуалізації особистості (О. Лазукіна в адаптації Н. Каліна); тест-опитувальника особистісної зрілості, особистісного опитувальника FPI (модифікована форма В), методики діагностики соціально-психологічної адаптації К. Роджерса та Р. Даймонда; *методи статистичної обробки даних*: метод визначення середньої величини; критерій нормальності Колмогорова-Смирнова; непараметричний критерій Манна-Уїтні; множинний регресійний аналіз (МРА). Статистична обробка даних здійснювалась за допомогою комп'ютерного забезпечення SPSS для Windows версія 13.0.

Теоретико-методологічну основу дослідження склали положення психологічної науки про: феномен якості життя особистості (М. Аргайл, В. Буланов, І. Ващенко, Ж. Вірна, К. Костюкова, В. Лехан, І. Міщенко, П. Фесенко, Ю. Швалб та ін.); соціально-психологічні аспекти самореалізації сучасної жінки в період зрілості (Ю. Альошина, Є. Бази́ка, О. Кочарян, М. Палуді, Т. Титаренко, І. Хлопунова, О. Хо́даківська та ін.); психологічні аспекти організації життя жінок, які виховують дітей з особливими потребами (І. Валітова, Н. Вічалковська, Т. Дегтяренко, О. Іванашко, З. Крижановська, М. Маркова, А. Турубарова, О. Царькова та ін.).

База дослідження. Дослідження проводилось упродовж листопада 2021 року – квітня 2022 року. До вибірки дослідження увійшли жінки, які виховують дітей з особливими потребами, і які є відвідувачками Закарпатського обласного спеціалізованого будинку дитини для дітей з ураженням центральної нервової системи з порушення психіки (м. Ужгород), вибірка склала 66 особи (n=66); а також жінки – змішаної групи, яку склали викладачі закладів вищої освіти, вчителі закладів середньої освіти і вихователі закладів дошкільної освіти, хатні господарки і такі, що працюють за різними спеціальностями (n=60). Віковий діапазон вибірки складає 33-56 років.

Наукова новизна отриманих результатів визначається тим, що встановлено психологічний зміст якості життя в ознаках самореалізації жінок з різним соціальним статусом (жінки, які виховують здорових дітей та жінки, які виховують дітей з особливими потребами) та обґрунтовано їх базові емпіричні ознаки соціально-адаптаційних ресурсів.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що діагностичні результати можуть використовуватися психологами-консультантами як параметри можливої психокорекційної роботи з жінками, які виховують дітей з особливими потребами.

Апробація та впровадження результатів. Результати проведеного дослідження доповідалися автором та отримали схвалення на таких міжнародних конференціях: на VIII Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми експериментальної психології: досвід та перспективи» на пошану професора А.І. Шинкарюка (26 жовтня 2022 р., м. Кам'янець-Подільський), на VII Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми сучасної психології: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень молодих науковців» (Кам'янець-Подільський, 17 листопада 2021 р.), на VII Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми психології особистості на європейському просторі» (Кам'янець-Подільський, 15 лютого 2022 р.), на XIV Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми психології особистості та міжособистісних взаємин» (Кам'янець-Подільський, 23 квітня 2022 р.) та знайшли своє відображення у публікаціях автора.

Публікації.

Купець Л.І. Смысловиттєві орієнтації сучасної жінки в період зрілості. *Актуальні проблеми експериментальної психології: досвід та перспективи (на пошану професора Шинкарюка А.І.): Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції, 26 жовтня 2022 р.* / за ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О.В., 2022. С. 56–60.

Купець Л.І. Якість життя як умова самореалізації сучасної жінки в період зрілості: соціально-психологічний вимір. *Актуальні проблеми сучасної психології: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень молодих науковців: Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції, 17 листопада 2022 р.* / за ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О.В., 2022. С. 88–90.

Обсяг і структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, списку використаних джерел та додатків. Робота містить 7 рисунків, 10 таблиць.

ВИСНОВКИ

1. Результатом комплексного міждисциплінарного теоретико-методологічного аналізу психологічного феномену якості життя особистості є його узагальнена інтерпретація як психологічного стану людини, який визначає міру комфортності у внутрішньому та зовнішньому світі через задоволення матеріальних, культурних і духовних потреб людини та загального сприйняття стану здоров'я і благополуччя. Деталізація психологічних параметрів оцінювання якості життя і систематизація основних функціональних характеристик цього феномену дають змогу констатувати, що усі зазначені його характеристики знаходять відображення в соціально-психологічному вимірі самореалізації особистості із усією гамою специфічних особливостей прояву у віковому та гендерному діапазоні.

Окреслюючи специфіку якості життя в соціально-психологічному вимірі самореалізації сучасної жінки в період зрілості, наведено основні наукові позиції щодо становлення індивідуальної, соціальної і гендерної ідентичності жінки, розкрито психологічні аспекти самореалізації жінок у соціально-професійному, сімейному та інтимному житті. Зазначено, що центральна зміна ролей пов'язана із народженням дитини та доглядом за нею, а також зацентровано, що народження неповноцінної (хворої) дитини докорінно руйнує систему материнської ідентифікації і призводить до розпаду его-ідентичності. Тому соціальний контекст виховання здорової чи то нездорової дитини, є відображенням їх якості життя.

2. Розроблено програмно-методичне забезпечення дослідження якості життя як умови самореалізації жінок з різним соціальним статусом, що передбачало його структурно-логічну поетапність. Постановка завдань передбачає розробку комплексної та системної програми емпірико-діагностичного дослідження (комплекс психодіагностичних методик: методика оцінки індивідуальної якості життя І. Міщенко (для визначення змісту якості життя жінок, диференційованих за критерієм «здоров'я дитини»); методика виявлення домінуючого інстинкту В. Гарбузова, шкала

безнадійності Бека, опитувальник діагностики самоактуалізації особистості (О. Лазукіна в адаптації Н. Каліна), тест-опитувальник особистісної зрілості, особистісний опитувальник FPI (модифікована форма В), методика діагностики соціально-психологічної адаптації К. Роджерса та Р. Даймонда), що дало змогу зробити наукове обґрунтування та узагальнення.

3. На емпірико-діагностичному рівні послідовність використання методів математичної статистики (метод визначення середньої величини; критерій нормальності Колмогорова-Смирнова; непараметричний критерій Манна-Уїтні; множинний регресійний аналіз (МРА)), дозволило виявити достовірні відмінності в розподілі психологічних характеристик жінок-респондентів за критерієм «якість життя».

Базовими характеристиками жінок, які виховують здорових дітей, є висока мобільність, самодостатність, швидка адаптованість до змін та сила Я; домінування сукцесивного сприйняття дійсності сприяє оперуванню логічно-складними закономірностями; їх інтернальна сфокусованість у міжособистісній взаємодії знаходить прояв у самовпевненості і вимогливості до себе; а розвинуті соціально-комунікативні вміння дають змогу охарактеризувати їх як відкритих, емоційно щирих, емпатійних і толерантних людей.

Для жінок, які виховують дітей з особливими потребами, характерні виражена екстравертованість у взаємодії з іншими людьми та соціальна активність у підтриманні високих цінностей та ідей; переважання в них симультанного сприйняття сприяє інтелектуальному оперуванню діями просторово-предметного змісту, але виражена сенситивність, особливо до себе, знаходить вияв у проявах депресивності або агресивності.

4. У завершенні зазначено, що особливої уваги потребує сфера становлення особистісного здоров'я жінок, які виховують дітей із особливими потребами, в якій зафіксована тенденція прояву «деструктивних схильностей особистості», знання психологічного змісту якої може виступити основою розробки комплексних програм соціально-психологічної

допомоги таким жінкам з метою стабілізації психоемоційного фону й оптимізації батьківської сфери їхньої особистості.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів окресленої проблеми. Перспективи подальшого вивчення проблеми вбачаємо в розробці й впровадженні збалансованих досліджень конкретної симптоматичної діагностики якості життя жінок з різним соціокультурним розвитком та різними гендерними моделями поведінки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адлер А. Практика и теория индивидуальной психологии ; [пер. с англ. А. Боковикова]. Москва : Академический проект, 2007. 240 с.
2. Алексінська А. Позиція якості життя ; [електронний ресурс] <http://www.psychologia.net.pl/artukul.php?level=231>.
3. Ананьев Б.Г. О проблемах современного человекознания. Санкт-Петербург : Питер, 2001. 263 с.
4. Анцыферова Л.И. О динамическом подходе к психологическому изучению личности. *Психологический журнал*. 1991. № 2. 8–18.
5. Анцыферова Л.И. Психологические проблемы развития личности. *Психологический журнал*. 1980. № 2. 52–60.
6. Аргайл М. Психология счастья ; 2-е изд. Санкт-Петербург : Питер, 2003. 271с.
7. Ахмедова О.С. Психологический статус и качество жизни пациентов с хронической обструктивной болезнью легких : дис... канд. психол. наук : 19.00.04 ; Санкт-Петерб. гос. ун-т. Санкт-Петербург, 2008. 214с.
8. Берн Ш. Гендерная психология. Санкт-Петербург : ПРАЙМ-ЕВРОЗНАК, 2004. 320 с.
9. Брушлинский А.В. Проблемы субъекта в психологической науке (статья 1). *Психологический журнал*. 1991. Т. 12. № 6. 3–10.
10. Буланов В.А. Феномен якості життя та його зв'язок з салютогенетичною парадигмою особистості. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Психологія*. 2015. Т. 20. Вип. 3(1). 14–21.
11. Бутковская С.А. Становление гендерной идентичности в процессе профессионального самоопределения: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01. Хабаровск, 2007. 202 с.
12. Валитова И.Е. Концептуальные основы взаимодействия взрослого и ребенка. *Проблема взаимодействия в исследованиях философов, психологов, педагогов*. Брест : Изд-во БрГУ, 1997. 79–83.
13. Віговська О.О. Якість життя як умова конструктивного

самозбереження особистості. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01. Луцьк, 2007. 212 с.

14. Вилюнас В.К. Психология эмоциональных явлений. Москва : Изд-во МГУ, 1976. 143 с.

15. Вірна Ж.П. Адаптаційний профіль задоволеності життям особистості. *Проблеми сучасної психології : зб. наук. пр. ін-ту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України та ДВНЗ «Запорізький національний університет»* / за ред. С.Д. Максименка, Н.Ф. Шевченко, М.Г. Ткалич. Запоріжжя: ЗНУ, 2013. № 2 (4). С. 20–25.

16. Гарбузов В.И. Практическая психотерапия, или как вернуть ребенку и подростку уверенность в себе, истинное достоинство и здоровье : монография. Санкт-Петербург : Сфера, 1994. 159 с.

17. Генисаретский О.И. Схематизмы сознания. *Навигатор: методологические расширения и продолжения*. Москва : Путь, 2002. С. 93–97.

18. Говорун Т.В., Кікінеджі О.М. Гендерна психологія. Київ : Академія, 2004. 308 с.

19. Головаха Е.И. Жизненная перспектива и ценностные ориентации личности. *Психология личности в трудах отечественных психологов*. Санкт-Петербург : Питер, 2000. 256-269.

20. Гошовський Я.О. Ресоціалізація депривованої особистості: монографія. Дрогобич : Коло, 2008. 480 с.

21. Гуменюк О.Є. Психологія Я-концепції : монографія. Тернопіль : Економічна думка, 2002. 186 с.

22. Дегтяренко Т.В., Зіброва О.О. Психологічні особливості материнського ставлення у жінок, які виховують дитину з відхиленнями у психофізичному розвитку. *Наука і освіта*. 2013. № 7. С. 146–150.

23. Джонсон Р. Он. Глубинные аспекты мужской психологии ; [пер. с англ.]. Харьков : Фолио ; Москва : Ин-т общегуманит. исследований. 1996. 190 с.

24. Джонсон Р. Она. Глубинные аспекты женской психологии; [пер. с англ.]. Харьков : Фолио, 1996. 124 с.
25. Еколого-психологічні чинники якості життя в умовах розвитку сучасного суспільства: колект. монографія / за наук. ред. Ю.М. Швалба. – Кіровоград : «Емекс – ЛТД», 2013. 208 с.
26. Зинченко В.П. Проблема внешнего и внутреннего и становление образа себя и мира как реализация сознания. Мир психологии. Москва : Наука, 1984. С. 97–104.
27. Іванашко О.Є. Педагог и семья ребенка с особенностями в развитии. *Социально-педагогическая и медико-психологическая поддержка развития личности в онтогенезе : сб. материалов междунар. науч. практ. конф. / Брест. гос. ун-т им. А.С. Пушкина ; ред.кол.: Н.А. Леонюк [и др.]. Брест : Альтернатива, 2012. С. 38–43.*
28. Козлов В.В. Работа с кризисной личностью : методическое пособие. Москва : Психотерапия, 2007. 336 с.
29. Кон И.С. История и теория мужских исследований. *Гендерный калейдоскоп*. Москва : Академия, 2001. С. 188–242.
30. Костюкова К.В. Система цінностей особистості у формуванні оцінки якості життя. *Актуальні проблеми психології. (Екологічна психологія)*. 2010. Т.7 Вип. 23. С. 100–104.
31. Крижановська З.Ю. Емоційні особливості жінки в процесі реалізації материнської ролі. *Психологічні перспективи*. Луцьк : Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. 2014. Вип. 23. С. 148–159.
32. Кукса В.О. До еволюції визначення поняття «здоров'я». *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: зб. наук. праць*. Київ : Університет «Україна», 2004. 448 с.
33. Куликов Л.В. Детерминанты удовлетворенности жизнью. *Общество и политика / под ред. В.Ю. Большакова*. Санкт-Петербург : СПбГУ, 2000. С. 476–510.
34. Леонтьев Д.А. Тест Смыслоразностные ориентации (СЖО). Москва :

Смысл, 2000. 18 с.

35. Лехан В.М., Зюков О.Л., Іпатов А.В. Якість життя як критерій якості медичної допомоги. *Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України*. 2006. № 3. С. 95–100.

36. Ложкин Г.В., Мушкевич М.И., Бохонкова Ю.А. Психология здоровья человека: учебное пособие ; [под ред. Г.В. Ложкина]. Луганск : Изд-во «Ноулидж», 2012. 288 с.

37. Максименко К.С. Психічні стани як об'єктивація внутрішнього світу особистості. *Наука і освіта*. 2004. № 6-7. С. 166–170.

38. Максименко С.Д. Генеза здійснення особистості. Київ : Видавництво ТОВ «КММ», 2006. 240 с.

39. Маликов Н.С. К вопросу о содержании понятия «качество жизни» и его измерению. *Уровень жизни населения*. 2002. № 2. С. 1–7.

40. Маслоу А. Дальние пределы человеческой психики. Санкт-Петербург : Евразия, 1997. 430 с.

41. Маслоу А. Мотивация и личность. Санкт-Петербург : Евразия, 2007. 370с.

42. Мищенко И.В. Метод оценки индивидуального качества жизни. Минск : ГУО «Белорусская медицинская академия последипломного образования»; режим доступа: <http://naukovtdtnie.ru/PDF/18PVN215/>

43. Нугаев Р.М., Нугаев М.А. Качество жизни в трудах социологов США. *Социологические исследования*. 2003. № 6. С. 100–105.

44. Поливанова К.Н. Психология возрастных кризисов. Москва : Академия, 2000. 367 с.

45. Полоролевая психология : колект. монографія / [А.С. Кочарян, М.Е. Жидко, Н.Н. Терещенко, Е.В. Фролова] ; под ред. А.С. Кочаряна. Харьков : ХНУ имени В.Н. Каразина, 2015. 236 с.

46. Практическая психодиагностика. Методики и тесты: учеб. пособие ; [сост. Д.Я.Райгородский]. Самара: Издательский Дом «БАХРАХ», 1998. 672 с.

47. Приступа Є.В., Куриш Н.К. Якість життя людини: категорії, компоненти та їх вимірювання. *Фізична активність, здоров'я і спорт*. 2010. № 2. 54-63.
48. Римашевская Н.М. Экономический анализ рабочих и служащих. Москва : Экономика, 1965. 128 с.
49. Роджерс К. Взгляд на психотерапию : становление человека ; [пер. с англ.]. Москва : Прогресс ; Универс, 1994. 480 с.
50. Селигман М. Новая позитивная психология: научный взгляд на счастье и смысл жизни. Москва : София, 2006. 368 с.
51. Степанов С.Ю. Рефлексивная практика творческого развития человека и организаций. Москва : Наука, 2000. 243 с.
52. Татенко В.А. Про «єгологічний генезис» у Е. Гуссерля та проблему суб'єктних перетворень психіки в онтогенезі. *Психологія і суспільство*. 2004. № 4. 13-36.
53. Титаренко Т.М. Крізь статево-вікові обмеження. *Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності*. Київ : Либідь, 2003. С. 113–139.
54. Титаренко Т.М. Хлопчики та дівчатка: психологічне становлення індивідуальності. Київ : Знання, 1989. 48 с.
55. Титаренко Т.М. Способи впливу життєвих домагань на самоздійснення особистості. *Теоретико-методологічні проблеми розвитку особистості в системі неперервної освіти: матеріали методологічного семінару АПН України* ; [за ред. С. Д. Максименка]. Київ : Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України, 2005. С. 256–261.
56. Хлопунова І.В. Сексуальність як детермінанта жіночої ідентичності. *Соціальна психологія*. №1 (9). 2005. С. 158–161.
57. Царькова О.В. Особливості допомоги батькам, які виховують дітей з особливими потребами. *Проблеми сучасної психології* : зб. наук. праць Кам'янець-Подільського нац. ун-ту імені Івана Огієнка, Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. Кам'янець-Подільський : «Аксіома», 2014.

Випуск 23. С. 687–697.

58. Чабан О.С. Якість життя пацієнта з позицій медичної психології. *Мистецтво лікування*. 2008. № 5 (51). С. 40–43.

59. Шамянов Р. М. Психология субъективного благополучия личности. Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 2004. 180 с.

60. Швалб Ю.М. Эколого-психологические измерения образа жизни. *Актуальні проблеми психології : зб. наук. праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка* / за ред. Максименка С.Д. Київ, 2005. Т. 7. Вип. 5. Ч. 2. С. 294–301.

61. Эриксон Э. Идентичность: Юность и кризис. Москва : Наука, 1996. 223 с.

62. Ягенський А.В., Січкарук І.М. Оцінка якості життя у сучасній медичній практиці. *Внутрішня медицина*. 2007. № 3 (3). С. 21–30.

63. Якість_життя : електронний ресурс; режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/>

64. Яценко Т.С. Теорія і практика групової психології. Активне соціально-психологічне навчання: навчальний посібник. Київ : Вища школа, 2004. 697 с.

65. Dickstein E. Self and self-esteem. Theoretical foundations and the their implications for research. *Human Development*. 1977. Vol. 20. 56–71.

66. Diener E., Diener C. Most people are happy. *Psychological Science*. 1996. Vol. 7. 181-185.

67. Jaromowic M., Worchel S., Morales J., Paez D. Self -We-Others schemata and social identifications. *Socials identity: International perspective*. New York, 1998. 44–52.

68. Kelley-Gillespie N. An Integrated Conceptual Model of Quality of Life for Older Adults Based on a Synthesis of the Literature [Internet resource]. *Applied Research Quality Life*. 2009. №3. 259–282. Access mode: <http://www.springerlink.com/content/w25127885112468u/fulltext.pdf>

69. Kocharyan A.S., Tereshchenko N. N., Favorova K.N., Kolpak T.V. Sex-role aspects of personal maturity in young women. *Scientific enquiry in the*

contemporary world: theoretical basics and innovative approach. San Francisco (CA, USA), 2014. 108–115.

70. Laing R.D. *The self and others: Further studies in sanity and madness*. Tavistock, London, 1961.

71. McCall S. Quality of Life. *Social Indicators Research*. 1975. № 2. 229–248.

72. Oldhem J.M., Morris L.B. *The personality self-portret*. New York ; Toronto ; London ; Sydney ; Auckland, 1990. 438 p.

73. Rosenberg M. *Conceiving the self*. New York : Basic book, 1979. 319 p.

74. Spilker B. *Quality of life and pharmaeconomics in clinical trials*. Philadelphia : Lippincott-Raven, 1996. 1–10.